

СТАНОВИЩЕ

за докторската дисертация „Ефекти от протестите върху представителната демокрация (2011-2014)”

на Светлин Винченцо Тачев

за присъждане на образователната и научната степен “доктор”

по професионално направление 3.3. Политически науки (Съвременна българска политика)

от проф. д-р Анна Славчева Кръстева,

Нов български университет, Департамент Политически науки

“Да създаваш означава да се съпротивляваш, да се съпротивляваш означава да създаваш”. Светлин Тачев не случайно цитира тази мисъл на Стефан Хесел, автор, който го вдъхновява, защото тя и отправя към неговия предмет – протестните мобилизации, и ценностно ги натоварва. Именно да формулира и отстои високо и позитивно разбиране за протестите е ключовата амбиция на доктората. Дали, доколко и как авторът успява да аргументира тази амбиционна заявка е предмет на настоящето становище.

Сред най-съществените позитивни аспекти на аналитичната схема и разгръщането ѝ в изследването бих открила:

- Ясно формулирания и артикулиран теоретичен дизайн, детайлизиращ целта, обекта, предмета, основната хипотеза, изследователските задачи и методологията.
- Концептуализацията на демокрацията най-вече през призмата на понятието криза като най-адекватната и евристична основа за изследване и теоретизиране на протестите. Обзорът на литературата за кризата на демокрацията е информативен, отлично структуриран и аналитичен, като включва и относително нови концепции като контра-демокрацията на Пиер Розанвалон и пост-демокрацията на Колин Крауч.
- Авторът постига библиографски баланс на западни и български публикации. Логично и очаквано, първите преобладават при теоретичните и концептуални въпроси, вторите – при анализа на българските протести. Подходът на автора към другите изследователи е дескриптивно-консенсусен: Светлин Тачев предпочита да не спори с тях, а коректно да излага тези техни тези, които са релевантни на собствените му анализи. Има и изключения като по-критичното му отношение към анализите на Петя Пачкова, например, но те по-скоро потвърждават правилото. Този подход безспорно

намалява критичната рефлексивност на анализа, но го отбелязвам в първата по-позитивна коментарна част като специфика на авторския подход.

- Периодизацията и характеристиките на протестните движения от края на комунистическия период до 2014г. Авторът стъпва върху налични в литературата периодизации, като обосновава и разгръща и своя, която дефинира три вълни или етапа. Тази периодизация е аналитичната рамка, която организира разглеждането на организацията, целите и исканията на отделните протестни вълни.
- Гласовете на протестиращите, уловен от автора чрез интервютата с автентичността на преживяната протестност, ангажираност и критичност. „В личен план съм и удовлетворен, и разочарован“. Този коментар на протестър синтезира полярната самооценката на множество респонденти – важността и необходимостта на ангажимента, активността, мобилизацията, от една страна, и разочарованието от резултатите., от друга. Самият ефект на протестите е структуриран в две отношения – върху самите участници и върху обществото. Трябва да се отбележи, че самият автор е толкова очарован от автентичните гласове на протестърите, че повече предава техните разкази отколкото ги анализира.
- Допълнителността на двете перспективи към демокрацията – данните на международни и родни мозъчни тръстове и агенции за проучване на общественото мнение, от една страна, и констататорната гражданственост на респондентите, от друга.
- Комплексното разбиране на ефекта и въздействието на протестите не само като резултат - постигане на исканията, а и като натрупване на социален капитал за мобилизация. Както убедително обобщава протестър: “хората разбраха, че социалната борба е процес, който продължава, и всички социални проблеми, пред които е изправена България, няма да се решат с един протест, а напротив, чрез организация, чрез мобилизация, чрез постоянно участие, чрез включването, на колкото се може повече хора в политическия процес” (с.35)
- Информативното представяне на формите на гражданско участие, предвидени от българското законодателство – референдуми, гражданска инициатива, малко позната и малко използвана форма общо събрание на населението, както и европейската гражданска инициатива.

Няма изследване, което освен множеството си позитивни резултати, да не оставя и някои открити въпроси, както и да съдържа известни дефицити и дисбаланси. Бих открила някои от проблематичните моменти:

- Методологическият инструментариум като съвкупност от количествени методи е адекватен, но някои методи са по-скоро импресионистично отколкото академично описани: „Антропологичният метод се базира на лични преки теренни наблюдения на изследователя“. Характеристиките на интервютата, някои от които са по 16 мин, също не подкрепят твърдението за дълбочинния характер. Броят им – 16 интервюта – е относително нисък в три отношения: размера на изследваната група; достъпността ѝ; мястото на метода в методологическия пакет. Протестиращите са голяма група и ефетът на снежната топка, както и други методи на набиране на респонденти, без особена трудност биха осигурили по-голям брой. Протестиращите са активни и публично ангажирани граждани и в този смисъл по-открити, включително за изследвания. На интервютата авторът придава централно методологическо значение. Всички тези съображения подкрепят критичната бележка, че по-голям брой интервюирани би бил и методологически по-обоснован и емпирично по-солиден.
- Концептуални дисбаланси, които създават известна асиметрия между понятийния апарат и емпиричното изследване. Като правило докторантът проявява концептуална чувствителност, дефинира и артикулира своите понятия, но в отделни случаи анализът им не достига до по-новите форми. Пример е понятието социални движения, анализът на което не въвежда ‘нови социални движения’, които биха били по-релевантни на собственото му изследване. Примерът е показателно-парадоксален, защото понятието е разгърнато в цитираната литература (West, D. *New social movements*, Handbook of political theory, SAGE publications, 2004). По-големият дисбаланс и дефицит е, че социалните движения са значително по-детайлно анализирани отколкото протестните мобилизации, а именно последните са в центъра на анализа в дисертацията.
- Хипотезата трудно удържа баланса аналитично - нормативно: „Протестите помагат на представителната демокрация в България да преодолее кризата на представителността и да развият формалното и неформално гражданско участие.” Нормативният патос, струящ от убедеността в голямото и позитивно влияние на протестите не позволява по-категорично да се концептуализира техния парадоксален характер, а именно, че те са и израз, и фактор за задълбочаване на представителността на представителната демокрация.
- Най-проблематично е теоретичното напрежение между категорично позитивното и оптимистично твърдение за валидизиране на хипотезата за трансформиране на

представителната демокрация в резултат на протестите към по-демократична форма и някои от резултатите като тенденците на спад на гласуване, отлив от членство в политически организации и намаляване на доверието; популистката вълна. Тези наблюдения биха подкрепили по-скоро твърдение, противоположно на потвърдената хипотеза. Изследването констатира позитивен ефект на протестите повече по отношение на формиране капацитет за мобилизации отколкото по отношение съществено усъвършенстване на представителната демокрация.

- Има някои технически слабости, които намаляват качеството на представянето на текста: таблиците и схемите нямат заглавия; съдържанието на автореферата лаконично въвежда първа, втора и т.н. глави без заглавия, а една теза не е сбор от текстове, а логическа взаимосвързаност на теми в кохерентно цяло. Има и доста правописни грешки, включително в схемите, някои от които така системно се повтарят, че оставят впечатление не за пропуски, а за непознаване на базисни правила. Текстът страда и от излишни повторения – както на авторов текст, така и на цитирания.

Списъкът и на силните, и на по-проблематичните страни на изследването би могъл да се продължи, по-същественото е, че първите преобладават над вторите.

Резултатите от изследването вече са представени на академичната общност под формата на шест публикации. Важно е да се подчертае и активното участие в докторантски, национални и международни конференции с девет доклада, което илюстрира вписването на автора в академичната среда и апробирането на резултатите.

Въпроси

- Кой са трите най-съществени ефекта на протестите върху усъвършенстване на представителната демокрация в България в анализирания период?
- Кой са двигателите на усъвършенстване на представителната демокрация в периоди на спад на протестите?
- В добро здраве ли е протестърската култура у нас днес?

Оценка на личния принос на кандидата

- Списъкът с приноси не може да предхожда, а трябва да следва анализа и резултатите от изследването. Някои приноси са формулирани недостатъчно фокусирано и конкретно като “изясняване на ключови термини, които са ползват като взаимозаменяеми, а имат различно значение.” Друг принос звучи условно и релативизира потвърдеността на

хипотезата, което авторът посочва като един от основните резултати на изследването: “Задълбочено изследване с актуални данни за гражданското участие като цяло, което може да е фактор за преодоляването на кризата на представителната демокрация”.

- Бих открила две групи приноси. Първата е емпирична. Тя е основна и се състои в създаването на голяма база данни на протестните мобилизации с разнообразието на техните форми, актьори, резултати и ефекти. Тази база данни е отворена за допълнителни теоретизации и интерпретации както от автора, така и от други изследователи. Втората група приноси се отнасят до развитието на идеята за демократичния потенциал на протестърските мобилизации, който не се ограничава само до конкретните резултати, а се изразява във формирането на отговорни, критични и ангажирани граждани като ключов фактор за демократизация, особено в състояние на криза на представителната демокрация.

Приносите са достатъчни за докторска дисертация и бих формулирала препоръката изследването – след преработка, която да отчете някои препоръки от рецензиите – да бъде публикувана като монография.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Направено е солидно емпирично изследване с теоретични елементи със собствени резултати и приноси, което ми дава основание с увереност да предложа присъждането на образователната и научната степен “доктор” по професионално направление 3.3. Политически науки (Съвременна българска политика).

Изготвила становище:

проф. д-р Анна Кръстева